

Accelerarea inovației la confluența intereselor publice și cetățenești – cu privire deosebită asupra lumii juridice din România

Valentin–Stelian BĂDESCU,

Avocat în Baroul București și cercetător științific asociat al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române

valentinbadescu@yahoo.com

Ruxandra Ioana BĂDESCU,

Economist, doctorand al Școlii Doctorale Administrarea Afacerilor din cadrul Academiei de Studii Economice din București

ruxbadescu@gmail.com

Abstract

Oare accelerarea inovației superioare și de cea mai bună calitate poate fi cea mai eficientă strategie pentru a stimula creșterea sustenabilă? Încearcă ea să răspundă la una dintre marile provocări ale timpului nostru: ce transformări va produce tehnologia digitală – de la inteligența artificială la realitatea virtuală – în viața socială și politică, la confluența intereselor publice, politice, cetățenești? Analizând felul în care ea va putea fi întrebuițată de stat și de marile companii de tehnologie cu scopul de a exercita controlul asupra vieții oamenilor și inspirându-ne din tezaurul milenar al gândirii umane, încercăm să-i provocăm pe cititori să revizuiască semnificația unor concepte precum „democrație”, „dreptate”, „libertate”, „egalitate”, „putere”, „proprietate”. Însă, uneori ori, în astfel de vremuri marcate de incertitudine, încetinirea inovării poate părea o strategie adecvată. Cu toate acestea, istoria ne arată că accelerarea inovației relevante este cea mai bună cale de atenuare a consecințelor oricărei provocări. În acest context, Conferința Internațională Smart Cities (SCIC), ediția a 10-a, 8 decembrie 9 – 2022, cu titlu provocator, Accelerarea inovației, organizată de Facultatea de Administrație Publică din cadrul Universității Naționale de Studii Politice și Administrație Publică, vă invită cu drag la cea de-a X-a ediție a Conferinței Internaționale Smart Cities, ne-a motivat să „inovăm” și noi la un nivel superior, pentru a consolida ecuația valorică a conferinței și pentru a stimula și mai mult interesul cititorilor.

Cuvinte cheie: accelerarea inovației, inteligența artificială, provocări, interes public, drepturi și libertăți.

1. Argument – avertisment: accelerarea inovației, pași spre viitor sau întoarcere în trecut?!

Pentru societatea noastră anul 2020 a adus o situație inedită într-un context pandemic nemaîntâlnit până acum de către contemporani. Pericolul pierderii vieții dar și frica de necunoscut au determinat și determină în continuare o stare de nesiguranță ce se repercutează fundamental în toate domeniile societății. Bineînțeles că nici sfera dreptului nu putea să fie evitată, acest domeniu foarte important al societății fiind grav afectat prin toată măsurile ce au fost luate pentru combaterea, limitarea și evitarea răspândirii virusului. Această provocare epidemiologică cu care s-a confruntat umanitatea a generat reglementări specifice dar a reliefat și rolul inteligenței artificiale, al digitalizării, al inovației, în general. Lucrarea noastră a fost gândită cu un grad sporit de accesibilitate și este destinată publicului de orice vârstă și de orice formare intelectuală, umanistă ori științifică, specialiști ațirmați sau tineri aflați la început de carieră. Ea poate fi utilizate inclusiv ca material didactic în mediul universitar, cu scopul de a orienta și a fundamenta gustul pentru dezbateri, exersarea gândirii critice, dezvoltarea capacității analitice și manifestarea spiritului creativ. Analizând raportul dintre știință și achizițiile actuale ale tehnologiei apreciem faptul că produsele introduse pe piață de companiile *hi-tech*, în marea lor

majoritate, nu derivă din cercetarea științifică, ci mai ales din inducerea unei nevoi de consum. Noutățile tehnologice nu pun accent pe cerințele umane sau sociale, ci pe considerentul măririi profitului într-o eră în care dependența tehnologică a devenit o realitate iar relația omului cu natura este perturbată de puterea pe care i-o conferă tehnologia, de creșterea exponențială a populației în decursul ultimelor decenii și de un declin evident al valorilor spiritului. Democratizarea accesului la mijloacele tehnologice și lipsa cunoștințelor de utilizare echilibrată a acestora vor genera alterarea progresivă a resurselor materiale și pot conduce extincția comunităților. O posibilă soluție ar fi reconsiderarea formelor învățării și punerea accentului pe educarea cetățenilor. Aceasta trebuie însoțită de managementul rațional al tehnologiei, de dezvoltarea inteligenței artificiale în concordanță cu valorile umane și de alegerea unor soluții de progres care valorifică perspectiva morală, optând în deplină cunoștință între bine și rău. De la începutul crizei sanitare și acum în plin război la granițele României, ar trebui intensificate acțiunile dedicate cercetării, cu scopul de a vedea modul în care pandemia a influențat accelerarea inovației, precum și efectele acesteia asupra oamenilor.

Viteza exponențială a inovării tehnologice a făcut din analiza tendințelor în domeniu motorul principal al studiilor despre viitor. Am rămas însă deficitari la analiza evoluțiilor sociale asociate progresului tehnologic. Studiile privind domeniile de vârf care asigură competitivitatea, ca și studiile strategice dedicate domeniului juridic relevă faptul că tehnologia a devenit esențială, iar omul constituie problema principală. Avem soluții care ne pot ajuta să rezolvăm problemele generate de depășirea frontierei tehnologice, însă nu putem spune că avem soluții și la problemele beneficiarilor tehnologiei, oamenii. Aceasta este, probabil, cea mai importantă bătălie în viitorul apropiat – reșezarea tehnologiei în ordinea lumii pe un cerc inferior omului, o recuperare aproape eroică a viziunii integraliste despre universul cunoscut. Soluția sa este una care întregește discursul despre tehnologie cu o filosofică reflecție despre omul viitorului. Sinteza acestei soluții, greu de descris în câteva cuvinte este aceea că omul ca persoană, și nu consumatorul are nevoie de propria evoluție care să răspundă unui viitor puternic tehnologizat. Recursul la morală are un rol important: „nu este cu putință ca soarta omenirii să se îmbunătățească semnificativ până când nu are loc o schimbare semnificativă în alcătuirea fundamentală a modului ei de gândire.” Așa spunea filosoful englez John Stuart Mill în Autobiografia sa de la 1873 [1]. Abordarea trebuie să fie laborioasă, adevărat poligon de testare a celor mai semnificative efecte ale tehnologiilor asupra statului, democrației, justiției și politicii, însă miza reală este aceea de a găsi direcția schimbării în modul de gândire și în societate. Nu este de ajuns ca majoritatea cetățenilor să aibă acces neîngrădit la internet și să dispună de un smartphone performant. Trebuie să conștientizăm nu doar puterea fantastică a tehnologiei care te integrează instantaneu într-o platformă civică sau politică de dezbateri, ci și limitele la care te obligă cadrul digital stabilit de producători, de furnizorii de internet și de administratorii rețelei. Cu cât folosim mai mult platformele tehnologice pentru a ne exercita libertățile, devenim mai constrânși de tehnologie. De asemenea, prezența on-line îl face pe om obiectul de „studiu” al unor tehnologii care îl monitorizează și îl evaluează culegând date despre el. Această integrare de natură informațională este ea însăși o formă de putere. Este pentru prima oară în istorie când aproape tot ceea ce este relevant despre viața și identitatea noastră poate fi strâns, analizat și stocat sub forma datelor. Și mai important este un alt aspect. Cu cât există mai multe informații la dispoziția agențiilor guvernamentale și companiilor de

tehnologie, cu atât există mai multe instrumente personalizate care pot fi întrebuințate pentru a ni se impune comportamente și obiective ale unor terțe părți. Nu trebuie ignorat nici faptul că simplul act de strângere a datelor poate reprezenta un mijloc de descurajare a anumitor tipuri de comportament – dacă știm că suntem urmăriți, este mai probabil să ne disciplinăm.

În plus, tehnologiile au capacitatea să controleze percepția noastră asupra lumii. Ne bazăm din ce în ce mai mult pe ele pentru a aduna și a selecta informații care servesc unor necesități dintre cele mai diverse. Iar dilema de care, de acum încolo, ne vom lovi din ce în ce mai des este cea dintre realitatea mea mediată tehnologic și realitatea mediată tehnologic a altora. De la această dilemă se va trece foarte ușor la o altă problemă: ce efect va avea folosirea algoritmilor de inteligență artificială meniți să rezolve problemele sociale și politice provocate de determinarea priorităților noastre politice? O democrație a inteligenței artificiale care să impună reguli noi dezbaterii sociale nu mai este un obiectiv utopic și foarte îndepărtat. În același timp însă, este o perspectivă foarte stranie și îngrijorătoare pentru că reprezintă o mutație radicală în modul nostru tradițional de a fi. „Dacă politica are legătură cu viața colectivă a oamenilor – de ce trăim împreună, cum organizăm și cum închegăm viața noastră colectivă, în ce mod am putea sau ar trebui să organizăm și să închegăm altfel această viață colectivă – atunci orice schimbare a ceea ce înseamnă să fii om va avea probabil consecințe politice importante. O lume în care își face apariția o clasă de «noi semizei», care vor trăi alături de vechii homo sapiens, este una în care însăși noțiunea de politică încetează să mai aibă un înțeles clar sau fix [2].” Sper ca aceste rânduri și reflecții sumare să vă trezească dorința de a participa la dezbaterile cu privire la viitorul nostru. În acest sens, din perspectiva intereselor publice și cetățenești vom aborda acum problematica influenței inovației în sistemul juridic și judiciar.

2. Accelerarea inovației și impactul acesteia asupra sistemului juridic și judiciar

Care este impactul concret al noilor tehnologii asupra lumii juridice din România? Ca să citez o celebră melodie, când ne referim la un impact semnificativ al noilor tehnologii în justiție cred că putem spune că „the best is yet to come”. De altfel, tehnologiile care sunt noi în sistemul de justiție sunt departe de a avea un caracter de noutate în societate în general, deci am putea purta o discuție și despre ceea ce poate fi definit ca tehnologie nouă în lumea juridică. Să nu uităm totuși că până nu cu mult timp în urmă, singura modalitate în care puteam trimite documente către instanțe în afara orelor de lucru, pentru a se considera a fi fost depuse în ziua respectivă, era prin intermediul Poștei Române, nefiind acceptate comunicările prin email sau fax care să ateste data expedierii [3].

Consider că încă nu se resimte în mod semnificativ un impact al noilor tehnologii asupra profesiilor juridice din România și nici asupra activității de zi cu zi a profesioniștilor. Cu toate acestea, dacă aș privi retrospectiv nu aș putea să nu observ cum s-a schimbat activitatea mea zilnică ca avocat. În primul rând, acum este mult mai facilă procesarea și accesarea unui număr mult mai mare de documente. De regulă, ca avocat în dosare foarte mari ca volum trebuie să accesezi și să procesezi un număr imens de documente. Fie că vorbim de documente interne sau piesele unui dosar mare de urmărire penală, toate acestea pot fi stocate acum pe un cloud sau server securizat și accesate în siguranța de pe telefonul mobil, tabletă sau laptop de oriunde. Din păcate, lipsa digitalizării autorităților, fie că

vorbim de parchete, instanțe sau alte autorități publice, descurajează adoptarea noilor tehnologii de către profesioniștii din lumea juridică. Comunicarea internă între echipele de avocați sau avocat și client se bazează tot mai mult pe noile tehnologii, pe când interacțiunea cu autoritățile este îngreunată din cauza unei lipse a digitalizării. Știu că acestea nu sunt noi tehnologii în acest moment, însă pentru a putea vorbi despre noi tehnologii este esențial ca în prealabil să vorbim de digitalizare ca pilon al dezvoltării noilor tehnologii [4].

Aici am putea vorbi despre o serie de modificări aduse în ultimul timp în practica instanțelor și parchetelor din România, precum utilizarea dosarului electronic sau corespondența purtată prin email. Sigur, ele nu sunt noi tehnologii raportat la anul 2021, dar se pare că pandemia a dus totuși la acceptarea și utilizarea lor pe scară largă. Tehnologia simplifică și înlesnește de cele mai multe ori munca celor implicați în actul de justiție, inclusiv munca avocaților. Cu toate acestea, uneori impunerea anumitor modalități de acțiune (precum programarea prin email sau prin intermediul programelor puse la dispoziție de diferite instanțe pentru înregistrarea de cereri, studiul dosarelor, etc.) crează și o oarecare ordine ce poate fi considerată inclusiv contra-productivă. Dacă până acum exista posibilitatea studiului unui dosar de pe o zi pe alta, acum aceste activități trebuie programate cu mult înaintea. Evident, aceste aspecte nu sunt complet legate de tehnologie ci de modalitatea în care noi înțelegem să ne folosim de aceasta.

Pandemia a avut un rol catalizator cu privire la unele schimbări în administrarea justiției și sper să se continue tendința îmbunătățirilor. Ar fi regretabilă o restabilire a situației anterioare din toate punctele de vedere, inclusiv a tehnologiilor și a bunelor practici dezvoltate în organizarea justiției, odată cu relaxarea restricțiilor impuse de pandemie. Până acum, în carieră sau în viața personală, ne-am întâlnit cu aplicații sau softuri care folosesc Inteligența Artificială, însă în activitatea de avocat aceste softuri pot spune că sunt în mare parte absente, deși sunt extrem de necesare. Empatia fiind o deprindere profesională pentru mine, mereu încercând să gândesc sau să înțeleg și poziție celui cu care interacționez, pot spune că atunci când folosesc un soft care folosește AI și acel soft încă nu este foarte precis, mă gândesc mereu că aceste tehnologii sunt la început și cu timpul se pot dezvolta și să fie tot mai utile. Așa cum computerele nu erau cele mai utile instrumente prin anii 1990 și acum au devenit indispensabile oricărei persoane, indiferent că vorbim de viața privată sau profesională, la fel cred că softurile care folosesc AI au capacitatea să devină un sprijin tot mai mare pentru noi și poate peste câțiva ani o să vorbim despre dependența față de ele. Raportat la necesitatea lor în activitatea unui avocat, cred că ele pot sprijini avocatul să studieze și să identifice punctele nevralgice ale unui dosar, chiar dacă acel dosar ar fi compus sute sau mii de volume a câte două sau trei sute de file de documente. Și chiar dacă și în acest moment avocații studiază temeinic dosarele și reușesc să formuleze apărări, consider că timpul necesar studierii efective a unui dosar pentru a formula cea mai bună strategie ar putea scădea considerabil. Pot să vă spun că într-un proces timpul de reacție este esențial, câteodată și cea mai bună strategie de apărare, dacă este aplicată prea târziu, nu ar mai avea niciun efect benefic pentru situația clientului.

Omenirea se confruntă acum cu o criză globală. Poate cea mai mare criză a generației noastre. Deciziile pe care oamenii și guvernele le vor lua în următoarea perioadă vor

contura, probabil, lumea anilor următori. Ele vor contura nu doar sistemele noastre de sănătate, ci și economia, politica și cultura. Trebuie să acționăm rapid și decisiv. De asemenea, ar trebui să luăm în considerare consecințele pe termen lung ale acțiunilor noastre. Atunci când alegem între alternative, ar trebui să ne întrebăm nu numai cum să depășim amenințarea imediată, ci și în ce fel de lume vom locui odată ce trece furtuna. Da, furtuna va trece, omenirea va supraviețui, majoritatea dintre noi vom fi în viață – dar vom trăi într-o lume diferită. Multe măsuri de urgență pe termen scurt vor deveni o normă de viață. Aceasta este natura situațiilor de urgență. Ele avansează rapid procesele istorice. Deciziile care în timp normal ar putea dura ani de deliberare sunt adoptate în câteva ore. Tehnologiile imature și chiar periculoase sunt puse în funcțiune, deoarece riscurile de a nu face nimic sunt mai mari. Țări întregi servesc de cobai în experimente sociale la scară largă. Ce se întâmplă când toată lumea lucrează de acasă și comunică doar la distanță? Ce se întâmplă când întregi școli și universități funcționează online? În timp normal, guvernele, întreprinderile și consiliile de învățământ nu ar fi niciodată de acord să efectueze astfel de experimente. Dar nu sunt vremuri normale. În această perioadă de criză, ne confruntăm cu două alegeri deosebit de importante. Prima este între supravegherea totalitară și împuternicirea cetățenilor. A doua este între izolarea naționalistă și solidaritatea globală.[4]

Întorcându-ne din trecut spre viitor, trebuie să ne întrebăm cum vor influența tehnologiile digitale revoluționare – tehnologiile informației și comunicațiilor – sistemul nostru politic. Iată întrebarea care stă la baza acestei cărți. Știm că efectele tehnologiei diferă de la un loc la altul. Apariția tehnicii tiparului în China și Coreea, de exemplu, nu a provocat schimbarea determinată de apariția tiparului lui Gutenberg în Europa, unde societatea era mai pregătită pentru o revoluție religioasă și politică. Asemenea diferențe se pot explica, de regulă, prin prisma împrejurărilor economice și politice. Cine deține și controlează o anumită tehnologie, modul în care aceasta este primită de public, dacă posibilele ei întrebunțări sunt avute în vedere dinainte și dacă ea este direcționată spre un anumit scop – toate acestea vor influența impactul tehnologiei respective. Prin urmare ar trebui să nu ne pripim trăgând concluzia că dezvoltarea unei anumite tehnologii va produce în mod inevitabil sau implacabil un anumit efect social. Să ne gândim la internet: fiindcă structura sa de rețea era potrivită pentru o organizare descentralizată și neierarhizată, mulți au prezis, plini de încredere, că „viața” în mediul on-line va fi destul de diferită de cea din lumea off-line. Lucrurile nu au stat însă chiar așa. Datorită, în mare măsură, lumii comerciale și politice în care și-a făcut apariția, internetul a intrat din ce în ce mai mult sub coordonarea și controlul marilor companii și al entităților politice care ne urmăresc și ne influențează experiența on-line. În plus, nu putem să considerăm că tehnologia înseamnă progres. *Exempli, gratia*, Alfred Nobel, inventatorul dinamitei, credea că explozivii lui îi vor face pe oameni să renunțe la război mai mult decât „o mie de convenții internaționale”. Creatorul mitralierei considera că invenția lui va „face imposibil războiul”. În anii 1890, în zilele de început ale existenței telefonului, inginerul-șef al companiei AT&T anunța că, „într-o zi, vom construi o rețea mondială de telefonie care îi va uni pe toți oamenii de pe Pământ într-o comunitate frățească”. În 1912, încă optimist, Guglielmo Marconi, inventatorul radioului, a anunțat că „începutul epocii comunicării fără fir va face imposibilă declanșarea unui război fiindcă războiul va deveni ridicol”. În 1917, Jules Verne declara că „submarinul poate contribui la încetarea completă a luptelor pentru că flotele vor deveni inutile, iar războiul va deveni imposibil”. Iată că toate aceste creații, precum și torpila, balonul cu aer

cald, gazele toxice, minele terestre, rachetele și armele cu laser au fost anunțate ca invenții care vor duce la încetarea oricărui război. Ceea ce nu s-a întâmplat. Pe când Lenin descria comunismul drept „puterea sovietică plus electrificare”, Troțki și-a dat seama că progresul tehnologic nu reprezintă o garanție a progresului moral. „Alături de secolul al XX-lea”, scria el, conviețuiește „secolul al X-lea sau al XIII-lea”: O sută de milioane de oameni folosesc electricitatea, dar continuă să creadă în puterea magică a semnelor prevestitoare și a exorcismului [5].

3. Justiția digitalizată: realități și perspective

O justiție modernă presupune implementarea unor standarde de management modern, apte să ofere calitate și eficacitate actului de justiție. Realizarea unui act de justiție eficient, accesibil și de calitate, bazat pe un management strategic integrat, presupune o abordare coerentă și integrată a necesităților de dotare, „upgradare” și, nu în ultimul rând, are nevoie de o viziune care, ținând seama de principiile independenței și al descentralizării, să permită concentrarea resurselor, ținând seama de faptul că implementarea soluțiilor IT este un proces continuu, care necesită o permanentă adaptare și înnoire prin raportare la noile tehnologii și produse apărute [6]. Prin „Comunicarea Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind digitalizarea justiției în Uniunea Europeană”, din 2020, Comisia Europeană și-a propus să identifice la nivelul Uniunii oportunitățile oferite de tehnologiile digitale, în vederea asigurării unui acces facil la justiție și a unei cooperări judiciare transfrontaliere eficiente [7]. De asemenea, documentul a avut ca scop orientarea și coordonarea unui proces la nivelul UE pentru a accelera digitalizarea procedurilor judiciare, pentru a promova interoperabilitatea diferitelor sisteme naționale și adoptarea noilor tehnologii în funcționarea de zi cu zi a sistemelor de justiție, cu consolidarea procedurilor în care UE are competență, în special în cazurile transfrontaliere. Dacă Strategia de dezvoltare a sistemului judiciar 2015-2020 a formulat ca obiectiv trecerea la digitizarea sistemului judiciar, în prezent, este necesară finalizarea acestui obiectiv [8].

Realizarea digitalizării sistemului judiciar nu poate fi pusă în practică fără o digitalizare prealabilă a Ministerului Justiției și a instituțiilor din subordine, având în vedere atribuțiile și competențele legale ale ministerului în aspectele logistice ale funcționării sistemului judiciar. Viziunea strategică asupra digitalizării sistemului de justiție, la nivel național ar trebui să aibă în vedere și o gestionare eficientă a utilizării echipamentelor și resurselor financiare, deoarece numai printr-o viziune unitară, se pot stabili atât direcțiile de acțiune, cât și integrarea acestora într-un singur sistem compatibil, utilizat atât de către sistemul judiciar, cât și de minister și instituțiile subordonate. Pentru realizarea unui sistem modern de digitalizare, apt să răspundă provocărilor care țin seama de evoluția societății și deopotrivă de legislația UE, este necesară înființarea/modernizarea centrelor de date, facilitarea muncii de la distanță prin adoptarea soluțiilor de calcul mobile, implementarea sistemelor integrate de înregistrare, management și arhivare a documentelor, digitizarea fondului arhivistic existent și generabil, implementarea sistemelor informatice dedicate de prelucrare și gestionare a informațiilor clasificate, sisteme integrate de supraveghere și control acces, asigurarea stațiilor și a fondului de carte în format digital, inclusiv automatizarea proceselor manageriale din domeniul administrării serviciului public judiciar, prin mecanisme de inteligență artificială și introducerea de roboți informatici pentru realizarea activităților recurente [9].

Odată cu creșterea volumului de date și ținând seama de specificul activității și nivelul de securitate, precum riscurile de atac cibernetic, se impune cu prioritate luarea măsurilor ce vizează securitatea cibernetică. În prezent, sistemul de justiție se confruntă cu un nivel relativ scăzut al automatizărilor anumitor proceduri (de ex., este necesară dezvoltarea de noi template-uri generatoare de documente, inclusiv unele emise de instanțe și parchete), în timp ce anumite fluxuri de lucru nu sunt susținute de sistemul actual (de ex., o bună parte dintre registrele prevăzute de cadrul legislativ) sau nu beneficiază de proceduri adecvate de validare a datelor. Problemele sistemelor existente, din punct de vedere tehnic, sunt generate de o arhitectură depășită atât în ceea ce privește performanța sistemului (de ex., viteze de reacție și de răspuns necorespunzătoare la nivelul instanțelor/parchetelor cu volum mare de activitate, limitări în utilizarea anumitor funcționalități precum formularele prestabilite sau tipurile de funcții de căutare și redare informații, generarea rapoartelor *ad hoc* pentru un număr mare de înregistrări, utilizarea generatorului de rapoarte pentru instituții cu mai multe departamente, cu respectarea regulilor de securitate etc.), cât și mentenanța acestuia (de ex., implementarea unei funcționalități relativ simple necesită resurse disproporționate). Sistemele nu dispun de o procedură corespunzătoare de analizare a funcționării, de identificare a problemelor și a cauzelor acestora și de dezvoltare a soluțiilor pentru rezolvarea acestora.

În prezent, acestea reprezintă un „melanj” de funcționalități și de tehnologii, datorat arhitecturii învechite și a multiplelor cerințe introduse, ulterior creării acestor sisteme. În vederea îmbunătățirii semnificative a performanței, ar fi necesară o re-proiectare și rescriere a sistemelor, utilizând o abordare unitară atât din punct de vedere al funcționalităților, cât și al soluției tehnice, fiind necesare adaptarea, modernizarea și extinderea sistemului electronic de management al cauzelor ECRIS, contribuind astfel la atingerea obiectivelor Strategiei de dezvoltare a sistemului judiciar. Pentru îndeplinirea acestor obiective, este necesară stabilirea, la nivelul și prin colaborarea cu toate instituțiile implicate, a nevoilor de dezvoltare a sistemului, astfel încât acesta să corespundă într-un procent semnificativ cerințelor actuale ale sistemului judiciar, atât din punct de vedere tehnologic, cât și funcțional, cu stabilirea, ulterioară, a tehnologiilor de ultimă generație, a unui sistem IT&C cu o arhitectură bazată pe servicii și straturi, care să permită ca introducerea de noi funcționalități să se facă cu un minim efort, asigurându-se o durată de viață cât mai lungă a sistemului, în condiții corespunzătoare de funcționare.

Digitalizarea are efecte profunde și, prin urmare, este abordată în mod coerent la nivelul tuturor politicilor interne și externe ale Uniunii. Dezvoltarea infrastructurilor, conectivitatea, serviciile centrate pe utilizator și protejarea tuturor acestora în perioadele de criză, împreună cu consolidarea reglementărilor, a investițiilor, a oportunităților și a impacturilor legate de protecția mediului și a climei sau de dezvoltarea durabilă, precum și sănătatea, vor juca un rol important. Construirea unui ecosistem de date adecvat, potrivit Strategiei privind datele a Comisiei UE, va juca un rol crucial în succesul cu care Europa va reuși să modeleze transformarea digitală. Stadiul și nevoile identificate la nivel național, precum și de eforturile europene în plină evoluție, au conturat orientările UE în ceea ce privește digitalizarea sistemelor de justiție, constituind parte a noului impuls european, obiectiv important prevăzut printre prioritățile politice ale Comisiei. În acest sens, la nivel decizional s-a subliniat nevoia de digitalizare a justiției ca reprezentând o condiție

importantă pentru îmbunătățirea calității sistemelor actuale, precum și necesitatea ca acțiunile să fie coordonate la nivelul Uniunii, în vederea combaterii eficiente a pandemiei de COVID-19 și a consecințelor sale [10]. Iar acum și a conflictului armat din Ucraina.

4. Securitatea digitală sau despre avatarurile digitale

O parte a cititorilor noștri ar putea fi surprinși de tonul optimist al afirmațiilor noastre mai mult decât optimiste cu privire la utilizarea inteligenței artificiale și a digitalizării în viața noastră de zi cu zi. Numai că lucrurile nu stau chiar așa, precum orice lucru făcut de mâna omului prezintă avantaje, o parte din efectele lui produce și riscuri. Când tratăm despre mediile digitale și posibilele pericole pe care le prezintă, trebuie să ne îndreptăm atenția nu numai înspre Google; de asemenea, nu poate fi vorba pur și simplu de ignoranță. Cercetarea modernă a creierului arată că folosirea la o scară mai largă a mediilor digitale reprezintă un motiv serios de îngrijorare. Creierul nostru se află într-un proces continuu de schimbare, de unde rezultă în mod necesar că întrebuițarea zilnică a mediilor digitale nu poate să nu aibă efecte asupra noastră, utilizatorii. Mediile digitale – calculatoare, telefoane inteligente, console de jocuri și nu în ultimul rând televizorul – ne schimbă viața. În SUA, tinerii petrec acum mai mult timp cu mediile digitale – șapte ore și jumătate pe zi – decât alocă somnului, conform unui studiu reprezentativ realizat pe un grup de peste 2 000 de copii și tineri cu vârste între 8 și 18 ani. În Germania, potrivit unui sondaj la care au răspuns 43.500 de elevi, timpul de folosire a mediilor digitale de către cei din clasa a noua este de 7,5 ore pe zi, fără a pune la socoteală folosirea telefoanelor mobile și playerelor MP3. Așa fiind, regăsim un semnal de alarmă în legătură cu demența digitală, avertisment pornit din Germania, de la Manfred Spitzer, unul dintre cei mai faimoși specialiști în neuroștiințe din Germania, foarte implicat în dezbaterile despre tehnologie și educație. A studiat medicina, psihologia și filozofia la Universitatea din Freiburg, iar în prezent este profesor de psihiatrie la Universitatea din Ulm, unde conduce din 1997 Clinica psihiatrică universitară și din 2004 Centrul pentru neuroștiințe și învățare. A fost de două ori profesor invitat la Universitatea Harvard [11].

Un alt semnal și mai grav vine de aici, din România, de la avocatul Gheorghe Piperea care, pe o rețea socială, atrage atenția că băncile pregătesc introducerea monedei digitale emisă de băncile centrale. Pentru acuratețea informației redăm citatul fără intervenții sau comentarii. Acestea le puteți face, dumneavoastră cititorii, judecătorii noștri.

„Fără să vreau să sâcâi pe cineva, fac remarcată o știre strecurată printre rânduri ieri - cică băncile din România intenționează să desființeze 3000 de bancomate. Dacă se va pune în practică în mod coordonat, mișcarea va reduce și mai mult circuitul banilor peșin în economia vizibilă (cu consecința că va crește corespunzător circulația din economia gri, ne-vizibilă). Este foarte probabil că gestul cartelar, coordonat, al băncilor vine în pregătirea iminentei introduceri a monedei digitale emisă de băncile centrale (CBDC - central bank digital curency), instrument totalitar prin intermediul căruia vom fi încarcerați într-o colivie digitală globală unde fiecare va sta, ca în feudalism, pe bara corespunzătoare statutului său social. Fiecare albină a stupului va avea dreptul să cumpere cu banii SĂI, obținuți prin munca/activitatea SA și taxați/impozitați/penalizați cu sumele plătite de EL (statului sau corporației agreeate de stat), doar acele produse sau servicii pe care i le va permite banca centrală. Acest oribil apartheid va fi o treabă simplă,

urmând a fi perfectată de la butoanele platformei digitale în interiorul căreia sunt depozitate și stocate toate avatarurile noastre digitale (s.n), construite din estimările comportamentului nostru, efectuate pe baza a ceea ce lăsăm/încărcăm noi pe internet sau în rețelele de socializare de fiecare dată când le utilizăm - iar asta o facem cu conștiința că viața noastră e mai bună, mai ușoară, mai spectaculoasă, iar decizia ne aparține, nefiind fabricată, pe nesimțite, de golemul tehnologic în care am fost adânc afundați. Cu CBDC pe frunte, sub piele, în zmartfon, în sânge nu vom mai putea cumpăra și nici vinde decât ceea ce fiara ne va fi permis, fiară al cărui semn vom fi obligați să îl purtăm peste tot, în culcare și-n sculare, la munca în amfiteatru sau la câmp, în biserică sau la bodegă. Cu toate acestea, iată ce spune art. 2191 alin.1 Cciv: „Prin constituirea unui depozit de fonduri la o instituție de credit, aceasta dobândește proprietatea asupra sumelor de bani depuse și este OBLIGATĂ să restituie aceeași cantitate monetară, de aceeași specie, la termenul convenit sau, după caz, ORICÂND, la cererea deponentului, cu respectarea termenului de preaviz stabilit de părți ori, în lipsă, de uzanțe”. În baza acestui text legal, toți cei care au bani în bancă pot cere retragerea lor oricând, integral și peșin. Banca are obligația să restituie acești bani imediat - nu în alte conturi bancare, ci chiar în bani peșin, la ghișeu. Banca poate fi obligată să lucreze cu oameni și cu bani fizici, măcar pentru a ne da banii înapoi, bani pe care și-au construit, de altfel, imperiul banilor-datorie. Doar dacă aveți bani peșin puteți face orice vreți cu ei și puteți cumpăra orice cu ei, fără a fi obligați să purtați semnul Fiarei. Desigur, nu puteți face plăți mai mari de 5 mii de lei pe zi - dar cine are nevoie să consume de 5000 de lei pe zi?” [12]. Ar mai fi ceva de spus în legătură cu răspunderea penală a inteligenței artificiale și etica inteligenței artificiale [13]. Despre toate acestea și mai mult decât acestea într-un viitor studiu. Acum să revenim la obiectul demersului nostru de cercetare științifică, securitatea digitală și să aducem în discuție câteva subiecte pe care oficialii guvernamentali ar trebui să le ia în considerare atunci când planifică sau execută modernizări ale infrastructurii digitale.

Este prea facil să ne concentrăm asupra abordării separate a fiecăreia dintre aceste infrastructuri digitale - mai ales că banii provin adesea dintr-o sursă de finanțare care se axează pe o anumită misiune, în cazul unei agenții guvernamentale care ar putea distribui fonduri. Este de așteptat ca fondurile să fie cheltuite de către oficialii administrațiilor publice sau de către partenerii lor din sectorul privat pentru proiecte distincte în infrastructuri specifice. Deși acest rezultat este de înțeles, adoptarea unei astfel de viziuni ierarhice înguste generează o formă de miopie instituțională care limitează beneficiile potențiale ce pot fi obținute din investiția unitară și modernizarea simultană a mai multor infrastructuri. Poate cineva să prevadă în ce fel va fi util proiectul de lege din 1956, care a creat sistemul de autostrăzi interstatale din Statele Unite ale Americii și cum modernizarea infrastructurii rutiere va transforma viața americanilor și chiar peisajul țării. Tehnologia digitală evoluează și se îmbunătățește rapid, dar de obicei infrastructura fizică nu ține pasul. Cel mai important oraș din România încă folosește conducte de apă care au fost instalate în anii 1960. Spre deosebire de aparatele noastre electronice personale, situație în care schimbăm în mod obișnuit produsele mai vechi cu altele noi și îmbunătățite, infrastructura nu se poate pur și simplu scoate și înlocui, așdar este esențial să fie luate în considerare implicațiile pe termen lung ale achizițiilor. Dacă aveți posibilitatea de a alege, în loc să adăugați hardware dificil de actualizat ulterior, optați pentru soluții bazate pe software, cum ar fi rețelele definite prin software și soluțiile cloud. În măsura în care aceleași capacități

pot fi obținute fie prin soluții bazate pe software, fie bazate pe hardware, abordările bazate pe software se pot actualiza și îmbunătăți mai rapid și cu costuri mai accesibile. Prioritățile pentru tehnologiile operaționale din infrastructură sunt, de obicei, siguranța în operare și fiabilitatea. Securitatea este pe locul al treilea. Dar securitatea cibernetică trebuie să fie inclusă în orice proiect de infrastructură. În caz contrar, nu numai că infrastructura respectivă și utilizatorii acesteia sunt vulnerabili din cauza naturii interconectate a acesteia, ci devenim cu toții, colectiv, vulnerabili la defecțiuni în cascadă și la consecințe care se pot răspândi în diverse sectoare și regiuni.

Pentru entitățile publice/private infrastructura modernă trebuie să fie „inteligentă”. Infrastructurile disparate ar trebui să fie capabile să comunice între ele, iar pentru interoperabilitate agențiile de finanțare și furnizorii de infrastructură trebuie să planifice din timp, pentru a evita soluțiile de tip „siloz”. Deoarece amenințările se pot deplasa în rețele și către alte rețele, nicio infrastructură nu își poate permite să funcționeze într-un vid informațional, iar planurile de securitate cibernetică trebuie să includă schimbul de informații privind amenințările. Nu vă puteți proteja împotriva unei amenințări pe care nu o înțelegeți și pe care nu o puteți vedea. Atacurile cibernetice sunt inevitabile, așa că furnizorii de infrastructură ar trebui să fie capabili să își coordoneze răspunsurile pentru a-și îmbunătăți capacitatea de recuperare în urma acestora. La fel cum echipele de prim-răspuns din jurisdicțiile vecine trebuie să fie capabile să se folosească de comunicații comune în cazul unei urgențe care necesită un răspuns multijurisdicțional, este mai ușor să planificați interoperabilitatea în prima linie decât să improvizați în timpul unei crize.

5. Concluzii

Inovația stă la baza tuturor societăților dezvoltate din secolul XXI. România face parte astăzi din Uniunea Europeană, una dintre cele mai inovative și dinamice comunități la nivel mondial. Mai mult, inovația a devenit elementul de diferențiere în peisajul competitiv actual. Soluțiile vechi nu mai sunt întotdeauna aplicabile, iar decidenții politici trebuie să ajungă să implementeze rapid idei și soluții noi pentru a rămâne competitivi și relevanți pentru cetățenii lor. Procesul de inovare este prezent în toate domeniile și presupune o înțelegere aprofundată din partea entităților publice și private iar inovația a devenit elementul de sinergie dintre mediul privat, public și cel academic Pentru a avea o dezvoltare durabilă, România trebuie să se focuseze în primul rând pe inovația în educație, conform răspunsurilor a 49,2% dintre cei chestionați, mai precis, în noi modele de învățământ, noi materii, metodologii adaptate și convergente trendurilor în digitalizare. Pe locul doi (20,6%) respondenții au selectat inovația tehnologică (folosirea noilor tehnologii pentru a crea produse noi). Al treilea loc este ocupat de inovația de tip îmbunătățire continuă a proceselor organizaționale (15,9%), iar pe ultimul loc se situează, cu un procent de 14,3%, inovația radicală în business (noi produse, noi tipuri de servicii). Elementului inovativ în cadrul sistemului educațional este văzut de majoritatea respondenților ca fiind relativ scăzut (32,8%). 24,6% consideră că inovația este prezentă în sistemul educațional din România, pe când 21,3% cred că această nu este deloc prezentă [14].

În același timp, noul model de inovație - *innovation-as-a-service* – propune un proces pragmatic pentru viitor și în contextul tensiunilor la nivel geopolitic și al crizei sanitare, reprezintă o veste bună pentru societate în vederea atingerii unui prag substanțial de

dezvoltare. Beneficiul direct al *innovation-as-a-service* este reducerea complexității inovației, astfel încât echipele să se poată concentra pe competențele de bază care au adus succes organizației până acum: să genereze idei noi, să fie prezenți în piață, să țină legătura cu clienții. *Innovation-as-a-service* reduce, iar în unele cazuri elimină, efortul și costul de a construi o echipă. În prezent, nu se mai poate discuta de inovație fără implicarea elementelor de sustenabilitate care a devenit un domeniu prioritar în România. Procesele de inovație, pe lângă faptul că trebuie să îmbunătățească operațiunile și să le eficientizeze, trebuie să se asigure că implică și elementul de sustenabilitate, atât financiar, social, climatic, cât și din punct de vedere al responsabilității pentru cei prezenți dar și pentru generațiile. Deopotrivă, aceeași majoritate semnificativă se menține și când vine vorba despre potențialul impact pe care îl poate avea serviciul *innovation-as-a-service* asupra mediului public, cu scopul de a accelera anumite procese cu valoare adăugată pentru cetățeni. Astfel că în domeniul public acest nou serviciu poate fi un ajutor real.

Inovatia digitală are potentialul de a îmbunătăți în mod radical viața oamenilor și de a ajuta la stimularea dezvoltării. În plus, pandemia acesta ne-a forțat pe toți, în toate domeniile să ieșim din zona noastră de confort, să ne adaptăm la noua situație generată de restricțiile sociale și să găsim modalități de funcționare coerentă și eficace în continuare. Societatea nu poate stagna din nici un punct de vedere, mai ales în domeniul juridic și modul lor de soluționare, justiția fiind regulatorul societății. În procese, audierile virtuale au devenit o nouă normalitate și este de văzut dacă situația va rămâne așa. Dar putem prevedea că acest beneficiu va rămâne câștigat, este o posibilitate testată care s-a dovedit utilă, funcțională și avantajoasă din diverse puncte de vedere, la îndemâna doritorilor, care poate fi destul de lesne adoptată. Instanțelor judecătorești le-a revenit și le revine în continuare misiunea de a fi trend-setteri în a implementa mijloace cât mai moderne de desfășurare a procedurilor, care să corespundă cerințelor utilizatorilor. Este important însă să se diferențieze între diferite tipuri de audieri virtuale, complete sau hibrid, dedicate unei anumite etape procedurale, care într-o lume post-pandemică se pot combina armonios și utiliza astfel încât arbitrajul să aibă numai de profitat. Pentru orice forme de audieri virtuale, participanții împreună cu instanța este necesar să evalueze legea și regulile aplicabile, pentru a respecta dreptul părților la un proces echitabil și a tuturor principiilor procedurale ce guvernează un proces echitabil. În lumina adoptării în timp de noi reguli procesuale de către majoritatea instanțelor, care să ofere deschidere și să asigure cadrul normat necesar utilizării acestor metodologii moderne de desfășurare a proceselor, aplicarea noilor tehnologii va deveni obiceiul și organizarea unei audieri virtuale va deveni din ce în ce mai facilă și uzitată. Desigur, nu fără a cântări avantajele/riscurile unei astfel de măsuri, conform circumstanțelor particulare fiecărui caz în parte. Cu siguranță, faptul că multe instanțe naționale își dezvoltă experiența cu audieri la distanță, este o oportunitate care ar trebui să fie prețuită și de care să se beneficieze, deoarece permite participanților la înfăptuirea justiției să își mărească setul de instrumente și tehnologii moderne pentru a găsi soluția cea mai potrivită pentru fiecare caz.

Referințe

- [1] Claudiu Degeratu (2019), prefață la Jamie Susskind, *Politica viitorului. Tehnologia digitală și societatea*, Editura Corint, București.

- [2] Jamie Susskind (2019), *Politica viitorului. Tehnologia digitală și societatea*, Editura Corint, București.
- [3] Adrian Șandru, Mihai Morar, Dorel Herinean, *Impactul concret al noilor tehnologii asupra lumii juridice din România*, preluat de pe site-ul: <https://www.wolterskluwer.com/ro-ro/expert>.
- [4] Yuval Noah Harari, *Lumea după coronavirus; alegerile pe care le facem acum ne-ar putea schimba viața în anii următori*, preluat de pe site-ul: <https://financialintelligence.ro/yuval-noah-harari-in-ft>.
- [5] J. Susskind, op. cit., p. 36.
- [6] Beatrice Drăghiciu (2021), *Efectele pandemiei asupra digitalizării justiției în volumul Starea excepțională și alerta ordinii de drept*, București, pp. 244-249, preluat de pe site-ul: <https://www.academia.edu>.
- [7] A se vedea, pentru detalii, site-ul: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10341-INI/ro/pdf>.
- [8] Hotărârea Guvernului nr. 1155/2014 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului judiciar 2015 - 2020 publicată în Monitorul Oficial nr. 19/2015.
- [9] B. Drăghiciu, op. cit., p. 248.
- [10] A se vedea, site-ul: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2020-european_report-romania.pdf.
- [11] Manfred Spitzer (2020), *Demența digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, Editura Humanitas, București.
- [12] Gheoghe Piperea, *Nu vă supuneți! Fiecare va avea dreptul să cumpere doar acele produse pe care i le permite banca centrală!* preluat de pe site-ul: <https://www.antena3.ro/economic/gheorghe-piperea.html>.
- [13] Doina Vișan, *Etica inteligenței artificiale. Premisele cadrului legal pentru inteligența artificială – o abordare europeană*, preluat de pe site-ul: <https://www.universuljuridic.ro/etica-inteligentei-artificiale>.
- [14] Cristian Cârstoiu, *Studiu EY: România trebuie să se concentreze prioritar pe inovația în educație pentru o dezvoltare durabilă*, preluat de pe site-ul: https://www.ey.com/ro_ro/news/2022/6/inovatia.